

ΘΡΑΝΙΣ

ΥΠΟ Ι. ΘΡΕΨΙΑΔΗ

Τὸν κατωτέρω δημοσιευόμενον ἐνεπίγραφον λίθον μετέφερον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἐλευσίνος τὸν Ἰούνιον τοῦ 1933¹ ἀπὸ τὴν θέσιν «Ἐλευσίνα» παρὰ τὴν ἀπὸ

Ἐλευσίνος εἰς Μεγάλο Πεῦκο ὁδὸν κειμένην, ὀλίγα δὲ χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνος ἀπέχουσαν, ὅπου πρῶτος τὸν ἐπρόσεξεν ὁ συνεργάτης τῶν ἐν Ἐλευσίνι ἀνασκαφῶν φίλος ἀρχιτέκτων - ἀρχαιολόγος κ. Ἰ. Τραυλός, ἡ δὲ δημοσίευσίς

¹ Τὴν ἐπὶ τῶν Ἐλευσινιακῶν ἐπιγραφῶν ἐργασίαν χάρις εἰς τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον τοῦ Καθηγητοῦ μου μου ἤρχισα τότε εἰς Ἐλευσίνα, συνέχισα βραδύτερον, κ. B. D. Meritt, εἰς τὸ Institute for Advanced Study

του μοῦ ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ μακαρίτου διδασκάλου μου Κ. Κουρουπιώτη, ὁ ὁποῖος μοῦ εἶχεν ἤδη ἀναθέσει καὶ τὴν ὅλην μελέτην καὶ δημοσίευσιν τῶν ἐπιγραφῶν Ἐλευσίνος.

Ὁ λίθος εἶναι σκληρὸς ἐλευσίνιος, σῶζει δὲ ἐπὶ τῆς ἀδρῶς ὠμαλισμένης ἐπιφανείας του πέντε στίχους γραμμάτων ἀμελῶς πως χαραγμένων. Ἐπίσης κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ πλευράς, τὴν ἀριστεράν, τὴν δεξιάν καὶ τὴν κάτω, εἶναι χονδροειδῶς πελεκημένος. Ἡ κατεργασία αὐτὴ φαίνεται ὅτι ἔγινε, διὰ τὰ προσαρμοσθῆ ὁ λίθος εἰς τοῖχον, εἰς κτιστὸν ἐδῶ βωμόν, οὐδόλως δὲ ἔθιξε τὴν ἐνεπίγραφον ἐπιφάνειάν του. Ἐπομένως ἡ χάραξις τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἡ κατεργασία τῶν πλευρῶν τοῦ λίθου πρέπει νὰ εἶναι σύγχρονοι.

Διατηρεῖται σχεδὸν ἀκέραιος, ἂν καὶ ἔχει ὑποστῆ φθορὰς τόσον ἐπὶ τῆς ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας του ὅσον καὶ εἰς τὰς πλευράς του. Αἱ διαστάσεις αὐτοῦ εἶναι: ὕψος 0,53 μ., πλάτος μέγιστον 0,53 μ. καὶ πάχος 0,24 μ.

Τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ¹:

ΑΥΤΑ[ΝΔ]ΡΟ[ΣΚΑΙ] ΜΥ[Σ]
 ΤΟΝ ΒΟΜΟΝ: ΗΙΕΡ[ΟΝΑΝΕ]ΘΕΝ
 ΤΟΙΡΟΣ, ΕΙΔΟΝΙ
 ΤΟΝ ΘΡΑΝΙΝ
 ΗΕΛΟΝΤΕ

ἦτοι:

Αὔτα[νδ]ρο[ς καὶ] Μῦ[ς]
 τὸν βομόν: ἱερ[ὸν ἀνέ]θεν
 τῷ Ποσειδῶνι
 τὸν θράνιν
 ἠελόντε.

Τὴν σημαντικὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν, τὴν ὁποίαν ὁμοῦ μετὰ τῆς ἐδῶ δημοσιευομένης μικρᾶς περὶ θράνιδος μελέτης μου εἶχον ἔτοιμον πρὸς ἔκδοσιν ἀπὸ τοῦ 1939, ἐδημοσίευσεν ἄνευ τῆς ἀδείας μου καὶ ἐν ἀγνοίᾳ μου ὁ W. Peek, μαζὺ μὲ ἄλλας, εἰς τὸ Ath. Mitt. τοῦ ἔτους 1942, τόμ. 67, σ. 38-39, πίν. I, εἰκ. 2. Ἐν τούτοις ἡ δημοσίευσις ἐκείνη κατ' οὐδὲν μειώνει τὴν σημασίαν τῆς ἰδικῆς μας ἐργασίας, διότι ὁ Peek δὲν κατενόησε τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς, τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἀμέσως, ἐὰν γίνῃ ἡ ἀντιπαραβολὴ τῶν δύο ἀναγνώσεων, τῆς ἰδικῆς του καὶ τῆς ἰδικῆς μου.

τοῦ Princeton καὶ ἐπανήρχισα τελευταίως. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἢ ἐκ νέου δημοσίευσιν ὅλων τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἐλευσίνος θὰ βραδύνη ἴσως, ἔχρυνα καλὸν νὰ δημοσιεύσω πρὸς τὸ παρὸν τὰς σπουδαιότερας ἐξ αὐτῶν κάμων ἀρ-

χὴν μὲ τὴν ἀναθηματικὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν, τῆς ὁποίας τὸ θέμα παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον.

¹ Τὸ σχεδιάσμα τῆς ἐπιγραφῆς ὀφείλω εἰς τὸν ζωγράφον κ. Ἀ. Κοντόπουλον.

Ἄσφαλῶς τὰ ὀλίγα ἀμυδρῶς διακρινόμενα γράμματα τοῦ πρώτου στίχου πρέπει ν' ἀποδοθῶν εἰς ὀνόματα. Ὁ Αὐτανδρος ὅμως καὶ ὁ Μῦς, οἱ ἀφιερῶσαντες τὸν βωμόν, εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀλιεῖς καὶ οὐχὶ ναῦται, ὡς θέλει ὁ Peek. (Πρὸβλ. A. Raubitschek, *Dedications from the Athenian Akropolis*, Cambridge 1949, σ. 299-301).

Μετὰ τοῦ Peek συμφωνοῦμεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ δευτέρου τμήματος τοῦ δευτέρου στίχου, ἂν καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου μου κ. Β. D. Meritt, ὁ ὁποῖος εἶδε καὶ ἐμελέτησε τὸν λίθον κατόπιν ἰδικῆς μου παρακλήσεως, προτεινομένη ἀνάγνωσις καὶ συμπλήρωσις τοῦ τμήματος τούτου: *λιθρ[ύσασ]θεν* εἶναι ἐξ ἴσου πιθανὴ καὶ συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν συμπλήρωσιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμα κατὰ τὰς πρώτας ἀποπειράς μου πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ στίχου. Ἔχει δὲ αὕτη ἐπὶ πλέον ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὴν συμφωνίαν τῆς πρὸς τὸν δυϊκὸν τοῦ *λελόντε*¹.

Ἐὰν ὅμως τελικῶς δεχθῶμεν τὴν γραφὴν *ιερ[ὸν ἀνέ]θεν*, θὰ ἔχωμεν μίαν ἔκφρασιν, ὅμοια ἢ ἀνάλογοι πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπαντοῦν καὶ εἰς τὴν φιλολογικὴν καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφικὴν μας παραδόσιν. Πρὸβλ. τὸν στίχον τοῦ Εὐριπίδου (Ἴων 1285)

ιερὸν τὸ σῶμα τῷ θεῷ δίδωμ' ἔχειν,

ὅπου τὸ *ιερὸν δίδοναι* ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἀφιερῶναι. Ἐπίσης τὴν ἐπὶ τοῦ χεῖλους κρατήρος, εὐρεθέντος κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος Λαφρίας, ἐγγάρακτον ἐπιγραφὴν ΑΡΤΑ]ΜΙΔΟΣ ΗΙΑΡΟΣ². Ἰδίως δὲ τὴν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν τῶν ἀρχῶν τοῦ 5^{ου} αἰ.: [ΤΟΝΔΕ] ΣΠΟ[Υ]ΔΙΣ: ΛΑΙΣ[ΠΟΔΙΟ: ΗΙ]ΕΡΟΝ ΑΝΕ[ΘΕΚΕΝ]³, ἡ ὁποία κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνήκει εἰς ἐπίστεψιν βωμοῦ καὶ ὄχι εἰς βᾶσιν τρίποδος, ὅπως ὑποθέτει ὁ A. Raubitschek.

Εὐχερῆς εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τοῦ τρίτου στίχου, ἐνῶ ἡ τοῦ τετάρτου ἀπαιτεῖ μεγαλύτεραν προσπάθειαν, τούτου δὲ ἀκριβῶς ἡ κακὴ ἀνάγνωσις ἔκαμε τὸν Peek νὰ ἀλλοιώσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὸ νόημα τῆς ἐπιγραφῆς. Διότι ἀντὶ τὸν θράνιν ἀναγινώσκει ἐσφαλμένως τὸν *Θραικῶν*.

Τέλος εἰς τὸν πέμπτον στίχον καὶ μετὰ τὴν μόνην αὐτοῦ λέξιν *λελόντε* ὁ Peek διακρίνει τὸ φυλλόσχημον σημεῖον στίξεως τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐνῶ τοιοῦτόν τι δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ πρόκειται περὶ ἀπλῆς συμπτώσεως διαφόρων χαραγμάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄλλωστε γέμει ὀλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λίθου.

Χρονολογικῶς ἡ ἐπιγραφὴ μας ἀνήκει εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰ., ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων⁴, καὶ εἶναι γνησίως ἀττικῆ.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Peek προβαλλόμενον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ἀρχαιότητος αὐτῆς, ὅτι δηλ. ἡ ἔκφρασις τὸν βωμόν *ιερὸν ἀνέθεν* δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, δὲν

1 Διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀορίστου βλ. S.E.G. X, 326.

2 Fr. Poulsen-K. Rhomaios, *Erster vorläufiger Bericht über die dänisch-griechischen Ausgrabungen von Kalydon* (1927) σ. 9 πίν. 3. Τὴν πληροφορίαν ταύτην, καθὼς καὶ τὴν παραπομπὴν, ὀφείλω εἰς τὴν καλωσύνην τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Ρωμαίου. Ἐπίσης βλ. Ditt. *Syll.*² 1021 [στήλη] *Διὸς ἱερά* καὶ 1100 *ἱερά Διονύσου*.

3 A. Raubitschek, *ἔ.ἀ.* σ. 94-95. Ἐπίσης βλ. σ. 405, 412 κέξ. Ὅμοια παραδείγματα βλ. ἐν M. Z. Pease, *The*

Cave on the East Slope of the Acropolis, Hesperia V (1936) σ. 272. Β. Καλλιπολίτου καὶ D. Feytman's, *Νεκρόπολις κλασσικῶν χρόνων ἐν Κοζάνη* Α.Ε. 1948-1949, σ. 92-96.

4 J. Kirchner-G. Klaffenbach, *Imagines*, Berlin 1948. πίν. 8, 9 καὶ 10, εἰκ. 18, 19, 21. Röhrl. *Imagines*, ἀρ. 83, 84, 86, 88. Otto Kern, *Inscriptiones Graecae*, πίν. 10, εἰκ. 5 καὶ 10.

εὐσταθεῖ, ὡς καταδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ἀνωτέρω μνημονευομένης ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ 5^{ου} αἰ. (βλ. A. Raubitschek, *ἔ. ἀ.* σ. 94-95). Οὔτε καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ διπλοῦ τύπου διὰ τὸ αὐτὸ γράμμα, ὡς τοῦ □ καὶ ○, εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν εἶναι τόσον ἀσυνήθης εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἀντιθέτως τοῦτο εἶναι ἀκόμη περισσότερο δικαιολογημένον, ἂν δεχθῶμεν, ὡς ἐγὼ πιστεύω, ὅτι χαρακται τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἀφιερῶται τοῦ βωμοῦ, δύο πτωχοὶ καὶ ἀπλοῖκοι ἄλιεῖς.

Τέλος ἡ ὑπαρξίς τοῦ ὀνόματος *Μῦς* οὐδὲν ἀποτελεῖ, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Ρεεκ, ἔνδειξιν τοῦ μὴ ἀττικῆς αὐτῆς, διότι τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἄλλας ἀττικὰς ἐπιγραφάς¹.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἔχομεν πρὸς ἡμῶν μίαν καθαρῶς ἀττικὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν βωμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀφιερῶνουν εἰς τὸν Ποσειδῶνα Ἐλευσίνοι ἄλιεῖς, ἐπειδὴ συνέλαβον τὸν «θράνιν».

Ἡ λέξις θράνις ἢ θρανίς ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὸν Ξενοκράτην²: *Θράνις, ἢ ξιφίας, κητώδης ἐστί, καὶ τεμαχίζεται ἄστομος δ' ἐστί, ψαφαρός, δυσκατέργαστος, πολὺτροφος, βρομώδης. Δι' ὃ μετὰ σινάπνος ἐσθίεται, καὶ λοπάσι κρεῖττον δὲ τὸ ὑπογάστριον*³.

Ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη ἐκδόσει τοῦ Ξενοκράτους ἐκτὸς ἄλλων τινῶν διορθώσεων, ὡς ἐπιφέρει εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον, δέχεται ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τῶν κωδίκων παραδεδομένου θηλυκοῦ τύπου τῆς λέξεως θρανίς-ἰδος τὸν ἀρσενικὸν ὃ θράνις.

Τὴν ἐπιτυχῆ αὐτὴν διόρθωσιν τοῦ Κοραῆ, τὴν ὁποῖαν ἐδέχθησαν καὶ ὁ Ideler⁴ καὶ ὁ Thompson⁵, ἐπιβεβαιώνει δὲ ἤδη ἡ ἐπιγραφή μας, δὲν ἀπεδέχθη, ὡς καὶ τὰς

1 Πρβλ. τὴν εἰς Γλυφάδα καὶ ἐν τῷ κτήματι Ζυγομάχου κατὰ Μάϊον τοῦ 1929 ὑπὸ Ν. Κυπαρίσση εὑρεθεῖσαν ἐπιτύμβιον λήκυθον τὴν φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν ΜΥΣ ΣΩΚΛΕΙΔΗΣ ΜΗΤΡΟΔΩΡΑ ΦΙΛΙΑ IG II-III 3², 12215. Ἐπίσης 12214 καὶ 12216. Ἰδίως ὁμοῦ IG II-III 2¹, 1673 στίχ. 6 ΜΥΣ ΦΑΛΗ[ΡΕΥΣ].

2 Ἀδ. Κοραῆ, Πάρεργα (Παρίσιος 1814) τόμ. Γ' κεφ. Α' σ. 3. Ξενοκράτους, Περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνυδρῶν τροφῆς, ἔκδ. Ideler, *Physici et Medici Graeci Minores* (Βερολίνου 1841), τόμ. Α, IV σ. 123.

3 Παρομοία πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Ξενοκράτους εἶναι καὶ ἡ τοῦ Συμεῶνος Σήθ (B. Langkavel, *Simeonis Sethi, Syntagma de Alimentorum Facultatibus, Lipsiae 1868*, σ. 73-74, ἔχουσα ὡς ἐξῆς: *Ξιφίας κακόχυμος ἐστί καὶ περιττωματικὸς καὶ δύσπεπτος καὶ ναυτιώδης, καὶ διὰ τοῦτο τελέως τῆς τούτου ἐδωδῆς ἀπέχεσθαι κρεῖττον. Εἰ δὲ τις αὐτοῦ ἐνίοτε θελήσει μεταλαβεῖν, δριμέοι τοῦτον ἀρτίμασι θεραπεύετω καὶ οἶνον ἐπιπνέτω πάντῃ παλαιὸν καὶ λεπτόν.*

Ὁ χαρακτηρισμὸς ὁμοῦ, τὸν ὁποῖον μᾶς δίδουν διὰ τὸ κράας τοῦ ξιφίου καὶ ὁ Ξενοκράτης καὶ ὁ Σήθ δὲν εἶναι ὀρθός. Διότι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (Ἀρχέστρατος παρ' Ἀθηναίῳ, *Δειπν.* VII 314e:

ἀλλὰ λαβὲ ξιφίου τέμαχος Βυζάντιον ἐλθῶν οὐραίου τ' αὐτὸν τὸν σφόνδυλον. ἐστὶ δὲ κεδνὸς κὰν πορθμῶ, πρὸς ἄραιαι Πελωριάδος προχοαῖσι)

ἡ ἄλιεία του εἶναι ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας, ὃ «ξιφίος», ὅπως τὸν ὀνομάζουσι σήμερον (ξιφίος παρὰ τὸ ξιφίας, ὅπως κολίος παρὰ τὸ κολίας καὶ κοχλίας παρὰ τὸ κοχλίας, λέγει ὁ Κοραῆς) θεωρεῖται, καὶ πράγματι εἶναι, ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα καὶ εὐγευστότερα ἐδέσματα.

Ὁ δὲ ἐκ Σιγῆς τῆς Προποντίδος ἰατρός καὶ ποιητῆς Ἀπόστολος Μαμμέλης, τοῦ ὁποῖου τὸ ἔργον κατέχει ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν Νέαν μας Λογοτεχνίαν καὶ διὰ τὴν καθαρῶς ποιητικὴν του ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐιδωλολατρικὴν, θὰ ἔλεγε κανεὶς, πρὸς τὴν θάλασσαν ἀγάπην του καὶ τὴν βαθεῖάν της γνῶσιν, ὁμιλῶν εἰς τὰ «Θαλασσινά» του (Ἀθήνα 1925, σ. 111) διὰ τὸν ξιφίον λέγει τὰ ἐξῆς: *Ἔρχεται ἐποχὴ, ποῦ ὁ Ξιφίος εἶναι πρὸ ἀκριβὸς ἀπ' τῆ Γλώσσα κι' ἀπ' τὸ Καμπουρομπάρμπονο. Ἡ γλυκειὰ τρυφεράδα του κι' ἡ μυθικὴ του νοστιμάδα (σουβλάκι μὲ δάφνη) σ' ὄσους τὸν φάγαν καὶ ζοῦν σὲ μέρη ποῦ δὲν φρεύεται, φέρνει κάποια ἀντόματη ἐνόχληση στὴ γλώσσα καὶ λιγούρα!*

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐδῶ Ἑλλάδα, ὅπου ἡ ἄλιεία του εἶναι σπανιωτέρα—ἀλιεύεται συνήθως εἰς τὸν κολλίσιον Βαλτουδί παρὰ τὴν Μηλίαν τοῦ Βόλου (Δελτίον Ὑπ. Ἐθν. Οἰκονομίας, ἔτος Α' Τεῦχος Γ' σ. 32)—θεωρεῖται ὡς εἰς τῶν νοστιμωτέρων ἰχθύων.

4 Ideler, *ἔ. ἀ.* σ. 123.

5 D'Arcy Wentworth Thompson, *A Glossary of Greek Fishes*, London 1947, σ. 77 ἐν λέξει θρανίς.

ἄλλας τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ὁ τελευταῖος ἐκδότης τοῦ Ξενοκράτους Raeder¹ προτιμήσας τὴν γραφὴν τῶν κωδίκων, τὴν ὁποῖαν διατηροῦν καὶ τὰ λεξικά τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἐν οἷς καὶ τὸ τῶν Liddell-Scott².

Βεβαίως δὲν εἶναι ἀπίθανον παραλλήλως πρὸς τὸν ἀρσενικὸν τύπον θράνις νὰ ὑπῆρχε καὶ ὁ θηλυκὸς θρανίς, ὅπως θύννος καὶ θυννίς, φύκης καὶ φυκίς· ἄγνωστον ὅμως, ἂν δι' αὐτοῦ θὰ ἐδηλοῦτο τὸ γένος ἢ τὸ μέγεθος τοῦ ἰχθύος³.

Ἄλλον τύπον τῆς λέξεως, κατ' ἀρσενικὸν καὶ αὐτὸν γένος, μᾶς δίδει ὁ Μάρκελλος ὁ Σιδῆτης, ἰδὲ *ξιφίαί, θρανίαί τε*⁴, κατ' ἀρσενικὸν δὲ γένος, ἐὰν βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ ἔλξεως τοῦ ἀναφορικοῦ, παραδίδει τὴν λέξιν καὶ ὁ Πλίνιος⁵: *thranis—quem alii xiphian vocant—*.

Ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως ὁ Κοραῆς δέχεται ταύτην συγγενῆ πρὸς τὸ θραῖνος=πάσσαλος, διὰ τὸ μακρόν, παραπλήσιον πρὸς πάσσαλον ῥύγχος του, ἀκολουθῶν τὸν Ἡσύχιον⁶, ὅστις λέγει *θρανίον... πάσσαλος*.

Τὴν αὐτὴν σημασίαν εἰς τὴν λέξιν θρανίον ἀποδίδει καὶ ὁ Πολυδεύκης⁷. Ἀριστοτοφάνης τῷ ὀνόματι ἐπὶ πατιαλίῳ κέχρηται ἐν τοῖς Βατράχοις, λέγει ἀναφερόμενος εἰς τοὺς στίχους 121 καὶ 122 τῶν Βατράχων:

*Μία μὲν γὰρ ἐστὶν ἀπὸ κάλω καὶ θρανίου,
κρεμάσαντι σαυτὸν.*

Τὴν ἐρμηνεῖαν ὅμως τοῦ Πολυδεύκου ἀπορρίπτουν ὁ Blaydes⁸ καὶ ὁ Χαριτωνίδης⁹ δεχόμενοι τὸ θρανίον ὡς σημαῖνον ἐνταῦθα τὸ ὑποπόδιον, τὸ σκαμνίον δηλαδὴ εἰς τὸ ὁποῖον ἀναβαίνοντες οἱ κρεμῶντες ἑαυτοὺς καὶ ἀπολακτίζοντες αὐτὸ αὐτοκτονοῦν. Ἡμεῖς ὅμως νομίζομεν, ὅτι ὀρθῶς ὁ Ἡσύχιος καὶ ὁ Πολυδεύκης δέχονται τὸ θρανίον ὡς σημαῖνον πασσάλιον, διότι εἰς τὸν ἀπαγχονισμὸν δύο εἶναι τὰ ἀπαραίτητα, τὸ σκοινίον—ὁ κάλω—καὶ ὁ πάσσαλος ἢ ἡ δοκός, ἀπὸ ὅπου θὰ κρεμασθῆ τις. Πρβλ. καὶ τὴν παρ' Ἀλκίφρονι (III, 4) ἔκφρασιν ἀπὸ *μοχλοῦ καὶ καλωδίου ἀπάγξασθαι*.

Πρὸς τὴν Ἀριστοφάνειον δὲ ἔκφρασιν ἀπὸ *κάλω καὶ θρανίου* θαυμασίως ἀντιστοιχεῖ τὸ λαϊκὸν τοῦ *σκοινιοῦ καὶ τοῦ παλουκιοῦ*, τὸ ὁποῖον λέγεται περὶ ἀνθρώπων διεφθαρμένων ἀξίων ἀπαγχονισμοῦ¹⁰.

1 Joh. Raeder, Ξενοκράτους, Περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐνύδρων τροφῆς ἐν C. M. G. VI¹, 47-55 παρ' Ὁρειβασίῳ B 58, 10, 1-152: *Θρανίς ἢ ξιφίας κητώδης ἐστὶ τεμαχίζεσθαι ἄστομος δ' ἐστὶ, ψαφαρός, δυσκατέργαστος, πολὺτροφος, βρωμώδης, διὸ μετὰ σινάπεως ἐσθίεται καὶ λοιπῶν κρεῖττον δὲ τὸ ὑπογάστριον.*

2 Liddell-Scott, Greek-English Lexicon (London 1929) σ. 680 ἐν λέξει.

3 Ἀθήναιος, Δειπν. VII 303b: *Σώστρατος δ' ἐν δευτέρῳ περὶ ζῴων τὴν πηλαμύδα θυννίδα καλεῖσθαι λέγει, μείζω δὲ γινόμενῃ θύννον, ἔτι δὲ μείζονα ὄρνυον, ὑπερβαλλόντως δὲ ἀξανάμενον γίνεσθαι κῆτος.*

4 Ideler, ἔ. ἀ. τόμ. Α, v: *Ἐκ τῶν Μαρκέλλου τοῦ Σιδῆτου Ἱατρικῶν περὶ ἰχθύων στίχ. 29.*

5 Plin. Nat. Hist. XXXII, 151.

6 Ἡσύχιος, ἔκδ. M. Schmidt (Hesychii Alexandrini Lexicon, Jenae 1840) τόμ. Β σ. 322 ἐν λέξει.

7 Πολυδεύκης X, 48. Ἐπίσης Ἐρ. Στέφανος, Θεσαυρὸς τῆς Ἑλλ. Γλώσσης, τόμ. 4ος σ. 406 ἐν λέξει.

8 F. H. M. Blaydes, Aristophanis Ranae (Halis 1889) στίχ. 121 σχόλ. σ. 215.

9 X. Χαριτωνίδης, Φιλολογικά Ἀνάλεκτα, ἐν Ἐπετηρίδι τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Θεσσαλονίκη 1947) τόμ. Γ' σ. 27.

10 Κατὰ διάφορον τρόπον ἐρμηνεύει τὴν νεοελληνικὴν ταύτην ἔκφρασιν ὁ Ἄνθιμος Παπαδόπουλος, Φρασεολογικά, ἐν Λεξικογραφικῷ Δελτίῳ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. Δ', Ἀθῆναι 1948, σ. 95. Βλ. ἐπίσης Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν τόμ. ΙΘ' σ. 488 ἐν λέξει παλούκι.

Τέλος ἄς σημειωθῆ, ὅτι εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἢ λέξις *θραῖνος* σημαίνει τὴν ἐπὶ τοίχου ἐπικαθημένην δοκόν¹.

Ἄλλοι ὅμως, ὡς ὁ Salviani², συσχετίζουν τὴν λέξιν πρὸς τὸ *θορηνεύς*, τὸ ὅποιον κατὰ τὸν Ἡσύχιον³ σημαίνει *ξιφίας ἰχθύς*. Ὁ δὲ Κοραῆς ἐνθ' ἀνωτέρω ἀναφέρων τὴν ἐρμηνεῖαν ταύτην τοῦ Ἡσυχίου λέγει: Ὁ δ' αὐτὸς *λεξικογράφος καὶ θορηνεά τὸν ἰχθύν ὀνομάζει*. Ἔορμηνεύς ὁ *ξιφίας ἰχθύς* παρὰ τὸ *θορεῖν*, ὡσπερ καὶ ὁ θύννος παρὰ τὸ *θύειν* ἔθορεῖν, *πηδησαί καὶ θύσας, πηδήσας* φησὶν ὁ αὐτός. *Πηδητικοὶ γὰρ ἀμφότεροι, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης*⁴.

Πράγματι δὲ τὸ ρῆμα *θρώσκω* ἐλέγετο καὶ ἐπὶ ἰχθύων. Πρβλ. τὸν στίχον τῆς Ἰλιάδος Φ 126:

*θρώσκων τις κατὰ κῶμα μέλαιναν φρεῖχ' ὑπαίξει
ἰχθύς.*

Τὸ *θρώσκω* ὅμως σημαίνει καὶ ὄρμῳ καὶ ἐφορμῳ. Πιθανὸν ἐπομένως τὸ ὄνομα *θορηνεύς* νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν ταχύτητα καὶ ὀρμητικότητα τοῦ ἰχθύος.

Ὁ Κοραῆς πρὸς τούτοις νομίζει, ὅτι ἡ λέξις *θράνις* δὲν εἶναι ἀκριβῶς συνώνυμον τοῦ *ξιφίου*, ἀλλ' ὅτι δηλοῖ γένος παραπλήσιον ἐκείνου, ἐπικαλεῖται δὲ τὴν γνώμην τοῦ Lacerpède⁵, ὅστις διακρίνει τὸν *xiphias* ἐπέε ἀπὸ τοῦ κυρίως *ξιφίου*, τοῦ καλουμένου *xiphias espadon*. Καὶ τοῦτο διότι, λέγει, ὁ *ξιφίας ἐπέε* ἐπιεικῶς ἀμβλύτερον καὶ παχύτερον θατέρου, καὶ *πατάλω* μᾶλλον ἢ *ξίφει* ἐμφερέες, φέρει τὸ ὄνγγος.

Ἡμεῖς ὅμως νομίζομεν, ὅτι *θράνις*⁶ εἶναι ἀπλῶς ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ ὀνόματα τοῦ ἰδίου ἰχθύος⁷, τοπικὸν ἴσως τῆς ἐδῶ Ἑλλάδος ἢ καὶ τῆς Ἀττικῆς, διότι γνωστὸν εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ὀνομάτων, τὰ ὅποια καὶ σήμερον φέρουν διάφοροι ἰχθύες ἀναλόγως τοῦ τόπου ἢ τοῦ μεγέθους των, ὅπως λ.χ. ὁ θύννος, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται καὶ τόννος, ὄρκυνο, μαγιατικό, τοννίνα, τοννόπουλο, γόφος, γλουπέας, κοπάνι⁸. Ἄλλως τε καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὁ *ξιφίας* ἔφερε καὶ ἄλλας ἀκόμη ὀνομασίας, ὡς *σκιφίας*⁹ δωριστὶ καὶ *γαλεώτης*¹⁰.

1 Πολυδ. I, 49 *θραῖνοι τὰ ξύλα τὰ κατακλείοντα τοὺς πλινθίνους τοίχους* καὶ Liddell-Scott Lex. τόμ. Α' σ. 804 ἐν λέξει.

2 Salviani, *Aquatil.* σ. 27, D'Arcy Thompson, *ἔ.δ.* σ. 77.

3 Ἡσύχιος, *ἔ.δ.* σ. 320 ἐν λέξει *Θορηνεύς* Ἔορμηνεύς. Εἰς τὰ χειρόγραφα ἀπαντᾷ καὶ ἡ λέξις *θορινεῦσαι*. Βλ. καὶ Liddell-Scott σ. 803.

4 Ἀριστοτέλους Περὶ τὰ Ζῷα Ἱστοριῶν Η, 19 (Ἀριστοτέλης Opera Omnia Graeca et Latina, ἔκδ. Didot).

5 Lacerpède, *Histoire naturelle des poissons*, τόμ. IV σ. 218.

6 Ἡ ἄλλη ὀνομασία, *θρανίας*, ἢ παρὰ Μαρκέλλω Σιδίτη (ἔ.δ.) ἀπαντῶσα, θὰ ἔγινε πιθανῶς κατ'ἀναλογίαν, ὅπως *ξίφος-ξιφίας* καὶ *θράνις-θρανίς-θρανίας*.

7 Δι' ὀνόματα ἰχθύων βλ. ἐκτὸς τοῦ προαναφερθέντος βιβλίου τοῦ Thompson καὶ τὰς ἐξῆς ἐργασίας: F. A. Wood, *Fish - Names*, ἐν A.J. Ph. τόμ. XLVIII (1927) σ. 297-325, ἰδίᾳ ἐν σ. 306 καὶ 317-318. Τοῦ ἰδίου ἐν A. J. Ph. τόμ. XLIX (1928) σ. 36-37 καὶ

167-187. M. Feyer, *Nouvelles Inscriptions d'Akraphia*, B. C. H. τόμ. LX (1936) σ. 11-36, 175-183 καὶ 389-415, ἰδίᾳ ἐν σ. 27-36. Léon Lacroix, *Une liste des noms de poissons dans une inscription béotienne*, ἐν *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales Slaves*, τόμ. VI (1938) σ. 49-56 (*Mélanges, Emile Boisacq*) καὶ τὴν παλαιότεραν ἐργασίαν τοῦ D'Arcy W. Thompson, *Note sur une liste des noms de poissons*, ἐν B.C.H. τόμ. LXII (1938) σ. 439-440. Τέλος σημαντικὴ διὰ τὴν μελέτην τοῦ θαλασσίου κόσμου εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ Henk Høppenner, *Halientica* (Amsterdam 1931).

8 Θέμος Ποταμιᾶνος, Ἐφημερίς «Τὰ Νέα» σ. 2 τῆς 13-9-1948. Τοῦ ἰδίου «Ἐδῶ Βυθός» σ. 119-121. Βλ. ἀκόμη Ἐφημερίδα «Ἀνεξαρτησία» τῆς 27-2-1950.

9 Ἐπίχαρμος παρ' Ἀθηναίω, *Δειπν.* VII, 282:

... *τούτου μέμνηται Ἐπίχαρμος ἐν Ἡβας γάμῳ*
Καὶ σκιφίας χρομίς θ', (ὅς) ἐν τῷ ἡρι καττὸν Ἀνάιον
ἰχθύων πάντων ἀριστος, ἀνθίας δὲ χεῖματι.

10 Στράβων I, 2, 15: *τοὺς γὰρ θύννους ἀγελήδον φερο-*

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα σκόπιμον θεωροῦμεν νὰ δώσωμεν σύντομον περιγραφὴν τοῦ ἰχθύος. Ὁ ξιφίας, ὁ γίγας μεταξὺ τῶν τελεοστέων ἰχθύων, ἔχει μῆκος φθάνον πολλάκις τὰ 3 ἢ καὶ τὰ 4 μέτρα. Τὸ ρύγχος του μακρὸν καὶ ὀξύ, σχηματιζόμενον διὰ τῆς προεκτάσεως τῆς ἄνω σιαγόνης, εἶναι ἴσον περιπίου πρὸς τὸ τρίτον τοῦ ὅλου αὐτοῦ μήκους. Τὸ σῶμά του, στερούμενον λεπίων, καλύπτεται ὑπὸ δέρματος σκληροῦ, ἐπὶ μὲν τῶν νώτων χρώματος χαλυβδόχρου, ἐπὶ δὲ τῆς κοιλίας ἀργυρολεύκου. Φέρει ἓν μόνον νωτιαῖον περύγιον μὲ 3 ἀκανθώδεις καὶ 40 μαλακὰς ἀκτῖνας. Ὀδόντες ἢ λείπουν ἐντελῶς ἢ εἶναι πολὺ μικροί, ἔχει δὲ διπλᾶ βράγχια, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης. *Τοῦτον Ἀριστοτέλης φησὶν ἔχειν τοῦ ρύγχους τὸ μὲν ὑποκάτω μικρόν, τὸ δὲ καθύπερθεν ὀστῶδες μέγα, ἴσον τῷ ὄλω αὐτοῦ μεγέθει· τοῦτο δὲ καλεῖσθαι ξίφος· ὀδόντας δὲ οὐκ ἔχειν τὸν ἰχθύν*¹.

Ζῆ εἰς τοὺς ὠκεανούς καὶ τὰς ἀνοικτὰς θαλάσσας, ἀλλὰ καθ' ὠρισμένην ἐποχὴν, τοὺς μῆνας Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον ἰδίως, ἐμφανίζεται καὶ πλησίον τῶν ἀκτῶν. Κατὰ δὲ τοὺς ἀρχαίους ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸν Δούναβιν².

Ἐπιτιθέμενος κατὰ τῶν ἀγελήδων πλεόντων ἰχθύων εἰσχωρεῖ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγέλης των καὶ πλήττων διὰ τοῦ ξίφους του δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κατακρεουργεῖ πρῶτον αὐτοὺς καὶ κατόπιν τοὺς καταβροχθίζει.

Ὁ ξιφίας, ὅπως καὶ ὁ θύννος, ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν σκομβροειδῶν³, διακρίνεται δὲ διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν του δύναμιν καὶ ταχύτητα. Ἡ ὀρμητικότης του καθ' ὠρισμένην ἐποχὴν τοῦ ἔτους ἐξελίσσειται εἰς ἀληθῆ μανίαν καὶ εἶναι τότε ἄκρως ἐπικίνδυνος.

Ὁ Ἀριστοτέλης πάλιν⁴, περιγράφων τὴν μανίαν τῶν θύννων καὶ ξιφίων, λέγει: *Οἱ δὲ θύννοι καὶ οἱ ξιφίαι οἰστρῶσι περὶ κυνὸς ἐπιτολήν· ἔχουσι γὰρ ἀμφοτέρω τῆρικαῦτια περὶ τὰ περύγια οἷον σκολήκιον τὸ καλούμενον οἰστρον, ὅμοιον μὲν σκορπίῳ, μέγεθος δ' ἡλίκον ἀράχνης. Ποιοῦσι δὲ ταῦτα πόνον τοσοῦτον ὥστ' ἐξάλλεσθαι οὐκ ἔλαττον ἐνίοτε τὸν ξιφίαν τοῦ δελφῖνος· διὸ καὶ τοῖς πλοίοις πολλάκις ἐμπίπτουσι.*

Περὶ σποτέρας πληροφορίας διὰ τὸν ξιφίαν ἔχει ὁ Αἰλιανὸς εἰς τὸ περὶ Ζῴων σύγγραμμά του. Εἰς τὸ κεφάλαιον Θ 40 λέγει: *Οἶδε δὲ ἄρα τῶν ζῴων ἕκαστον ἐν ᾧ μέρος κέκτηται τὴν ἀλκὴν, καὶ τούτῳ θαρρεῖ, καὶ ἐπιβουλεύον μὲν χρῆται ὡς ὄλω, κινδυνεῦον δὲ*

μένους... ἐκ δὲ τῆς θήρας αὐτῶν πιαίνεσθαι τοὺς γαλειώτας, οἷς καὶ ξιφίας λέγεσθαι καὶ κύνας φησί.

¹ Ἡ σημερινὴ ὀνομασία τοῦ ξιφίου, ὅπως μᾶς τὴν παραδίδει καὶ ὁ Κοραῖς (ἔ.ἀ. σ. 62 καὶ Ἄτακτα, τόμ. Α' σ. 259. Βλ. ἐπίσης Μ. D. Bikelas, Sur la nomenclature moderne de la faune grecque, Extrait de l'Association pour l'encouragement des études grecques, 1878 σ. 21, Ν. Apostolides, La pêche en Grèce, Athènes 1907, σ. 13) εἶναι ξιφίος. Ἄπαντοῦν ἐν τούτοις καὶ ἄλλαι, ὅπως ξιφέος (Θησαυρὸς Γ. Βλάχου, Κρητός) καὶ ξοφιός (Μ. Φιλήντα, Γλωσσολογικά, τόμ. Γ', σ. 141). Ἡ κοινοτέρα ὁμῶς εἶναι ξιφίος. Οὕτως ἀποκαλεῖ τὸν ἰχθύν ὁ λαὸς εἰς τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος, οὕτως ἀποκαλοῦν αὐτὸν οἱ ποιηταὶ

καὶ λογοτέχναι μας, ὡς ὁ Βλαστός, ὁ Μαιμιέλης, ὁ Ποταμιᾶνος κ.ἀ.

*Τὰ μάτια ἀκόμα ζωντανὰ
θὰ σᾶς τὰ βγάξουν οἱ ξιφιοὶ
καὶ θὰ τὰ σκίζουν!*

λέγει ὁ Βλαστός εἰς τὴν «Ἀργώ» του, σ. 237.

¹ Ἀθήναιος, Δειπν. VII 314e, ὅπου παρατίθεται τὸ χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους (Ζωϊκὰ Fragm. 325).

² Αἰλιανός, Περὶ Ζῴων ΙΔ, 23.

³ Th. de Heldreich, La faune en Grèce, Ἀθήναι 1878, σ. 80. Ν. Apostolides, ἔ.ἀ. σ. 13 Xiphias Gladius.

⁴ Ἀριστοτέλης, Περὶ τὰ Ζῴα Ἱστοριῶν Θ, 19 - 25 (ἔκδ. Didot). Ἀθήναιος, Δειπν. VII, 302b καὶ c.

ὡς ἀμυντηρίῳ. Ὁ γοῦν ξιφίας ἀμύνεται τῷ ῥύγγει ὡς ξίφει, ἔνθεν τοι καὶ κέκληται. Κατωτέρω δὲ λεπτομερέστερον περιγράφει αὐτὸν ὡς ἐξῆς: τὸ μὲν ἄλλο πᾶν σῶμα ἀπαλοῖ τε εἰοὶ καὶ ἄλγυοι προσαπτομένῳ, καὶ ὀδόντες οἱ οὐδὲ πάντι σκολιοὶ οὐδὲ ἀπληεῖς ἰδεῖν, οὐκ ἄκανθα ἐπὶ τῶν νώτων ὀρθῆ ἐκπέφυκεν, οὐ κατὰ τὸ σῶμα· ὁ δὲ ἐστὶ θαῦμα καὶ ἀκούσαντι καὶ ἰδόντι, ὑπὲρ αὐτὴν τὴν ῥῖνα, δι' ἧς καὶ ἀναπνεῖ καὶ τὸ ῥεῦμα αὐτῷ διαρρεῖ ἐς τὰ βράγχια καὶ ἐκπίπτει, ἐς ὃξὺ οἱ προήκει ἢ γένος, καὶ εὐθεῖά ἐστι καὶ ἀξάνεται κατ' ὀλίγον ἐς μῆκος τε καὶ πάχος, καὶ κητουμένῳ τῷ ἰχθύϊ συναύξεται καὶ ἐκείνη, καὶ ἔοικε τριήρους ἐμβόλῳ. Καὶ διὰ εὐθείας ἐμπίπτων ὁ ξιφίας ἰχθύσι καὶ ἀποκτείνας εἶτα θοινᾶται, καὶ ἀμύνεται δὲ τῷ αὐτῷ τὰ μέγιστα τῶν κητῶν. Καὶ ἀχάλκευτόν γε τοῦτο τὸ ὄπλον προσπέφυκέν οἱ, καὶ τέθηκται φύσει. Οὐκοῦν οἷδε οἱ ξιφίαι ἐς μέγεθος προήκοντες ἔρχονται καὶ νεὸς ἀντίοι. Καὶ νεανιεύονται γέ τινες λέγοντες ναῦν Βιθυνίδα ἰδεῖν ἀνασπωμένην, ἵνα αὐτῇ ποιήσασα ὑπὸ γήρωσ ἢ τρόπις τύχη τῆς δεούσης κομιδῆς. Οὐκοῦν προσηλωμένην θεάσασθαι ξιφίου κεφαλῆν· τοῦ γὰρ θηρὸς ἐμπήξαντος μὲν τῷ σκάφει τὴν αἰχμὴν τὴν συμφυῆ, ἀποσπάσαι δὲ αὐτὸν πειρωμένου ὑπὸ τῆς ῥύμης τῆς πολλῆς σχισθῆναι μὲν ἀπὸ τοῦ τένοντος τὸ πᾶν σῶμα, τὴν δὲ ἐναπομεῖναι πεπηγμένην, ὡς ἐνέπεσεν ἐξ ἀρχῆς. Θηραῖται δὲ οὐτις ἄρα καὶ ἐν τῇ θαλάττῃ καὶ ἐν τῷ Ἰστροῦ, χαίρει δὲ καὶ πικρῷ ὕδατι καὶ γλυκεῖ ῥεύματι¹.

Ὁ δὲ Πλίνιος εἰς τὴν Φυσικὴν τοῦ Ἱστορίου ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: *Trebius Niger auctor est, xiphian, id est gladium, rostro mucronato esse, ab hoc naves perfossas mergi*².

Τὴν ζωηρότεραν ὁμῶς περιγραφὴν τοῦ ὄπλισμοῦ καὶ τῆς δυνάμεως τῶν θαλασσιῶν αὐτῶν θηρίων μᾶς δίδει ὁ Ὀππιανὸς εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν Ἀλιευτικῶν του, ὅπου εἰς στίχους ἑξαμέτρους καὶ ὕφος πομπῶδες μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὸν ξιφίαν καὶ λέγει:

τῷ μὲν ὑπὲρ γένυν ἐστήριξεν
ὄρθιον, ἀπτόρριζον, ἀκάχμενον, οὐτι σιδήρου
φάσγανον, ἀλλ' ἀδάμαντος ἰσόσθενες ὄβριμον ἄορ.
Οὐ κείνου κρούεσαν ἐπιβρίσαντος ἀκωκῆν
οὐδὲ μάλα στερεὴ ἱλαίη λίθος οὐτηθεῖσα³.

Ἄλλοῦ πάλιν μᾶς περιγράφει τὴν μανίαν, ἢ ὁποία καταλαμβάνει τὸν ξιφίαν καὶ τὸν θύννον, ὅταν δηχθῶν ἀπὸ τὸν ἄγριον οἶστρον⁴:

1 Αἰλιανός, Περὶ Ζῴων ΙΑ, 23.

2 Plinius, ἔ.ἀ. XXXII, 15.

3 Ὀππιανός, Ἀλιευτικά ΙΙ στίχ. 464 καὶ ἐξῆς (Oprrian Colluthus Tryphiodorus ὑπὸ A. W. Mair ἔκδ. The Loeb Classical Library, London - New York 1928).

Ἄξίζει ἐδῶ νὰ παρατεθοῦν οἱ ὠραῖοι στίχοι ἀπὸ τὰ «Θαλασσινά» τοῦ Ἀποστόλου Μαμμέλη (ὁ Ξιφίος — 17 σ. 43), ὅπου ζωηρότατα περιγράφεται ὁ φοβερός ἀλλὰ καὶ πολύτιμος ἰχθύς:

Μὲ τῆ γροῆ καὶ κοφτερῆ του μοῦρη,
σβέλτος, τεράστιος ὁ Ξιφίος τροπάει
σὴν πλώρη του ὅ,τι βρεῖ καὶ ξαπολάει
τὸν τρόμο! Πῶς τὸν θέλγει τὸ Μουρμούρι,

τὸ ἐφτάπαχο Σιβρί, τὸ Μελανόρι
κ' ἢ λάβρη Συναγοῖδα σὰ χυμάει
στ' ἀσπρόγαρο αἰμοβόρα καὶ σκορπᾶει
τὸ χαμό...

Καὶ κατωτέρω:

Ψάρι παράκριβο, ἂν πιαστεῖ, δροσιζει
τὸν ψαῖά μὲ παρὰ καὶ τὸν πλουτίζει
ὁ διχτοχθαλασιῆς, ὁ λατρεμένος!

4 Ὁ Πλίνιος, Nat. Hist. IX, 51, μᾶς δίδει καὶ τὴν ἐξῆς περιγραφὴν τοῦ σκοληκίου τούτου: *Animal est parvum scorpiionis effigie, aranei magnitudine. Hoc se et thynno et ei qui gladius vocatur crebro delphini magnitudinem excedenti sub pinna adfigit aculeo tantoque infestat dolore, ut in naves saepenumero exsiliant.*

ὅς σφισι, καυστηροῖο κυνὸς νέον ἰσταμένοιο,
κέντρον πευκεδανοῖο θοὴν ἐνερείδεται ἀλκὴν,
ὄξυ μάλ' ἐγχιρίτων, χαλεπὴν δ' ἐπὶ λύσσαν ὀρίνει,
θωρήξας δδύνησιν¹.

Καὶ κατωτέρω:

πολλάκι καὶ νήεσσιν ἐνκράιροις ἐνόρουσαν
ῥιπῆ ἔλανόμενοι δυσκραεῖ· πολλάκι δ' ἄλλης
ἐκθορον ἐς γαῖάν τε κατέδραμον ἀσπαίροντες
καὶ μόρον ἡμείφραντο πολυκμήτων ὀδυνάων².

Τὴν μανίαν δὲ ταύτην παραβάλλει πρὸς τὴν τῶν βοῶν λέγων: καὶ τὸ μὲν ἰχθύεσιν ἄλλος ὁμοῖον ἰδὲ βόεσσι³.

Ὡς ἔξῃς δὲ περιγράφει ὁ Στράβων (1,2,16) τὴν περὶ τὸ Σκύλλαιον τῆς νοτίου Ἰταλίας διεξαγομένην συστηματικὴν ἀλιείαν τοῦ πολυτίμου τούτου ἰχθύος: σκοπὸς γὰρ ἐφέστηκε κοινὸς ὑφορμοῦσιν ἐν δικώποις σκαφιδίοις πολλοῖς, δύο καθ' ἕκαστον σκαφίδιον καὶ ὁ μὲν ἐλαύνει, ὁ δ' ἐπὶ τῆς πρῶρας ἔστηκε δόρυ ἔχων, σημήναντος τοῦ σκοποῦ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ γαλεώτου· φέρεται δὲ τὸ τρίτον μέρος ἕξαλον τὸ ζῶον συνάπαντος δὲ τοῦ σκάφους, ὁ μὲν ἐπληξεν ἐκ χειρός, εἴτ' ἐξέσπασεν ἐκ τοῦ σώματος τὸ δόρυ, χωρὶς τῆς ἐπιδορατίδος· ἀγκιστρῶδης τε γὰρ ἔστι καὶ χαλαρῶς ἐνήρμοσται τῷ δόρατι ἐπίτηδες, καλῶδιον δ' ἔχει μακρὸν ἐξημμένον· τοῦτ' ἐπιχαλῶσι τῷ τρωθέντι τέως ἕως ἂν κάμη σφαδάζον καὶ ὑποφεῦγον τότε δ' ἔλκουσιν ἐπὶ τὴν γῆν, ἢ εἰς τὸ σκάφος ἀναλαμβάνουσιν, εἰ μὴ μέγα ἢ τελέως τὸ σῶμα. Κἂν ἐκπέσῃ δὲ εἰς τὴν θάλατταν τὸ δόρυ, οὐκ ἀπόλωλεν· ἔστι γὰρ πηκτὸν ἐκ τε δρυὸς καὶ ἐλάτης, ὥστε βαπτίζομένου τοῦ δρυίνου βάρει μετέωρον εἶναι τὸ λοιπὸν καὶ εὐανάληπτον. Συμβαίνειν δέ ποτε καὶ τιτρώσκεσθαι διὰ τοῦ σκαφιδίου τὸν κωπηλάτην διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ξίφους τῶν γαλεωτῶν καὶ τὸ τὴν ἀκμὴν τοῦ ζῴου συναγρώδη εἶναι καὶ τὴν θήραν.

Πόσον δ' ἐφοβοῦντο οἱ ἀλιεῖς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ξιφίου, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν περιέργον συνήθειαν νὰ συνοδεύῃ τὰς ἀγέλας τῶν θύννων εἰς τὰ ταξιδία των τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν καὶ τιμωρῶν μὲ θάνατον πάντα ἐκτρεπόμενον τῆς ἀγέλης, μᾶς μαρτυρεῖ τὸ ἀκόλουθον χωρίον τοῦ Αἰλιανοῦ: Θύννων δὲ ἄρα ἡρημένων τῆ θήρα τῆ Ποντικῆ... τῶ ὄν δικτύῳ ἤδη περιπλακέντων αὐτῶν Ποσειδῶνι πίνιτες εὔχονται ἀλεξικάκῳ τηρικᾶδε. Καὶ ὁπόθεν καὶ τοῦδε τοῦ δαίμονος ἀξιῶ τὸ ὄνομα εἰπεῖν, ἐμαντὸν καὶ μάλα γε ἀπαιτῶν τε καὶ βουλόμενος ἐπευφήμησα τοῦτό οἱ, δέονται τοῦ Διὸς ἀδελφοῦ τοῦ θαλάττης κρατοῦντος μήτε τὸν ἰχθὺν τὸν ξιφίαν τῆδε τῆ ἴλη συνέμπορον ἀφικέσθαι μήτε μὴν δελφίνα. Ὁ γοῦν γενναῖος ξιφίας πολλάκις τὸ δίκτυον διέκειρε, καὶ ἀφῆκεν ἐλεύθερον διεκπαῖσαι τὴν ἀγέλην⁴.

Τόσον λοιπὸν μεγάλη ἦτο ἡ καταστροφὴ, τὴν ὁποίαν προεκάλει εἰς τὰ δίκτυα ὁ

1 Ὀππιανός, Ἀλιευτικά II στίχ. 508.

2 Ὀππιανός, ἔ.ἀ. στίχ. 512.

3 Ὀππιανός, ἔ.ἀ. στίχ. 520-532.

4 Αἰλιανός, Περὶ Ζῴων ΙΕ, 6.

γενναῖος ξιφίας, ὥστε οἱ ἄλιεῖς προσηύχοντο εἰς τὸν Ποσειδῶνα *ἀλεξίκακον* νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον αὐτόν¹.

Ἐπῆρξεν ἐπομένως κατόρθωμα διὰ τοὺς ἄλιεῖς τῆς ἐπιγραφῆς μας ἡ σύλληψις τοῦ θράνιδος - ξιφίου, ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς θὰ ἐπέφερε καταστροφὰς εἰς τὰ δίκτυά των, ἂν μὴ καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ μικρὸν σκάφος των, μὲ τὸ ὁποῖον ἠλίεον ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσίνας ἢ εἰς τὴν παρὰ τοῦτον θάλασσαν. Καὶ εἰς ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης ἰδρῶν βωμῶν εἰς τὸν Ποσειδῶνα, τὸν κύριον τῆς θαλάσσης, διότι εἰσήκουσε τὰς παρακλήσεις των.

Ἐχομεν δηλαδὴ ἐδῶ μίαν περίπτωσιν τῆς παλαιότητος συνηθείας, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀκόμη σώζεται εἰς τὸν λαόν μας, νὰ προσφέρωμεν *ταξίματα* μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας μας ἢ ἐπὶ τῇ διασώσει μας².

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀφιέρωσιν βωμῶν εἰς ἔκφρασιν εὐχαριστίας, ὑπενθυμιζομεν ἐνταῦθα τὴν ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν ἀνίδρυσιν προχείρων *ἐπακτίων* βωμῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος *ἐκβασίου*, τὴν ὁποίαν μᾶς περιγράφει ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος εἰς τὰ Ἀργοναυτικά του, Α 359, 403, 966 καὶ Β 686-687, ὅπου ὁ Ὀρφεὺς συμβουλεύει τοὺς συντρόφους του νὰ ἀνεγείρουν, καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, βωμὸν ἐπάκτιον

καὶ τοὶ μὲν ἄφαρ βωμῶν τετόκοιτο χερμασίην.

Εἰς τοιοῦτος βωμός, ὅχι ὅμως τόσον πρόχειρος, μὲ ὀγκῶδεις λίθους κτισμένος³, θὰ ἦτο καὶ ὁ ἰδικός μας, εἰς δὲ τῶν λίθων αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ ἐνταῦθα ἐρμηνεύομενος. Δὲν πρόκειται ἐπομένως ἐδῶ περὶ μεγαλοπρεποῦς ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως ἀφιερώματος, ἀλλὰ περὶ ταπεινοῦ λιθοκτίστου βωμοῦ, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πιθανῶς οἱ ἄλιεῖς ἀνήγειρον, μαρτύριον τῆς εὐλαβείας ἀλλὰ καὶ τῆς πτωχείας των. Τούναντίον εἰς ἄλλας περιπτώσεις καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ παρομοίων γεγονότων, ὡς τοῦ τῆς ἀλειείας μεγίστου ἀριθμοῦ ἰχθύων, τὰ ἀφιερώματα δὲν εἶναι πτωχικοὶ βωμοί, ἀλλὰ πλουσιώτατα ἀναθήματα, πολλάκις δὲ ἀληθῆ ἔργα τέχνης. Παράδειγμα τὸ ἐν Δελφοῖς ἀφιέρωμα τῶν Κερκυραίων, περὶ τοῦ ὁποίου ὀμιλεῖ ὁ Πausanias καὶ τοῦ ὁποίου τὸ βᾶθρον ἐπιστεύετο ὅτι σώζεται μέχρι σήμερον κατὰ χώραν⁴.

1 Σύγχρονον περιγραφὴν τῆς ὑπὸ τοῦ ξιφίου καταστροφῆς τῶν δικτύων ἀναγινώσκομεν εἰς διήγημα δημοσιευθὲν εἰς τὸν «Ἐβδομαδιαῖον Τύπον» τῆς 2 Αὐγούστου 1934: «*Ἀμα τέλειωνε τὸ σκοτάδι καὶ τὸ φεγγάρι ἀσήμωρε τὰ περιβάλλοντα, τότε δούλευε μπαλωματῆς. Μαντάριζε τὸ δίχτυ καὶ τῶκαγε καινούργιο καὶ ἄς τῷχε συμπαραλιάσει ὁ ξιφιὸς μὲ τὸ σιλέτο του.*»

2 Γ. Α. Κυριακίδης, «Ἡ Θαλασσήτρια Παναγία καὶ ὁ Θαλασσίτης Ἅγιος», Περιοδικὸν «Ἐκλογή» τόμ. ΣΤ', 1950, σ. 93-94. Ν. Γ. Πολίτης, Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1871, σ. 57-60.

3 Μνεῖαν παρομοίων λιθοκτίστων βωμῶν ἔχομεν συχνότατα καὶ εἰς ἐπιγραφὰς καὶ εἰς συγγραφεῖς. Βλ. Ditt. Syll³ 486, 10 καὶ Pausanias, VII 22, 5: «*Ἐν Φαραῖς δὲ ἐν τῷ ἄλσει βωμός λίθων λογάδων ἐστί.*» Ἐπίσης περὶ βωμῶν βλ. P. Stengel, Die griechischen Kultusaltertümer, ἐκδ. 3η σ. 11-17 εἰς τὴν σειρὰν τοῦ

Handbuch der klass. Alter. τόμ. 5ος. W. Wrede, Attika σ. 13 σχέδ. 9. Βλ. ἀκόμη C. G. Yavis, Greek Altars (Origins and Typology) Saint Louis University Press, Saint Louis Missouri 1949, σ. 101 κέξ. Ὁ Yavis συγκεντρώνει πολλὰ παραδείγματα λιθίνων βωμῶν εἰς τὸ πολύτιμον βιβλίον του. Ἀκόμη βλ. Κ. Καραπάνου, Περὶ Δωδώνης καὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς, Β. C. H. τόμ. 1ος (1877) σ. 250. Κ. Κουρουπιώτη, Ἐνασκαφαὶ Λυκαίου, Α. Ε. 1904, σ. 153-214. G. Mylonas, The Altar of Lykaeos Zeus, in Classical Studies in honor of William Abbott Oldfather, σ. 122-133.

4 Ὁ P. Amandry, Notes de topographie et d'architecture delphiques, Β. C. H. τόμ. LXXIV 1950-1951 σ. 20, ἀμφισβητεῖ ὅτι τὸ ἐν Δελφοῖς σωζόμενον βᾶθρον εἶναι τοῦ ἀφιερώματος τῶν Κερκυραίων, πιστεύων ὅτι τοῦτο ἀνήκει μᾶλλον εἰς ἀφιέρωμα τῶν Πλαταιῶν διὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς νίκην.

Ἦτο, μᾶς λέγει ὁ περιηγητής, *χαλκοῦς ταῦρος τέχνη μὲν Θεοπρόπου Αἰγινήτου, Κερκυραίων δὲ ἀνάθημα*. Ἡ δὲ ἀνάθεσις τοῦ καλλιτεχνήματος τούτου, ἔργου ὀνομαστοῦ καλλιτέχνου τῆς ἐποχῆς, ἔγινε, διότι ταῦρος ἀποχωρισθεὶς τῆς ἀγέλης του καὶ κατελθὼν πρὸς τὴν θάλασσαν μυκώμενος ὑπέδειξε τρόπον τινὰ εἰς τὸν βουκόλον του *ἰχθύων τῶν θύννων ἀτέκμαρτόν τι ἀριθμῶ πληθος*¹. Ἐγινε δηλαδὴ εἰς ἔκφρασιν εὐχαριστίας πρὸς τὸν θεὸν διὰ τὴν ἀπιστεύτως πλουσίαν αὐτὴν ἀλειάν τῶν θύννων². Ἄλλο δὲ ὅμοιον ἀνάθημα ἀνετέθη καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἀμφοτέρω ὡς δεκάτη.

Ἐκ παρομοίας ἄλλωστε ἀφορμῆς, πλουσίας δηλαδὴ ἀλειίας θύννων, ἐδημιουργήθη προφανῶς καὶ ὁ καλλιτεχνικὸς τύπος τοῦ θεοῦ Ποσειδῶνος κρατοῦντος διὰ τῆς μᾶς χειρὸς τὴν τρίαιναν — ἐργαλεῖον ἀλειίας θύννων — διὰ δὲ τῆς ἄλλης θύννον· τύπος ἀπαντῶν ἤδη εἰς τὴν πρῶτον ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν. Τοῦτον δὲ γνωρίζομεν ὅχι μόνον ἀπὸ τὰ θιασθθέντα καλλιτεχνήματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μαρτυρίας συγγραφέων, ὡς τὴν τοῦ Ἀθηναίου λέγοντος: *Οἶδα δὲ καὶ τὴν ἐν τῇ Πισιάτιδι γραφὴν ἀνακειμένην ἐν τῷ τῆς Ἀλφειώσας Ἀρτέμιδος ἱερῶ (Κλεάνθους δ' ἐστὶ τοῦ Κορινθίου), ἐν ᾗ Ποσειδῶν πεποιήται θύννον τῷ Διὶ προσφέρων ὠδόνοντι, ὡς ἱστορεῖ Δημήτριος ἐν ὀγδόῳ Τρωικῶ διακόσμου*³.

Εἶναι δὲ χαρακτηριστικόν, ὅτι αἱ παραστάσεις αὐταὶ τοῦ Ποσειδῶνος ἀπαντοῦν συνήθως εἰς μέρη, ὅπου ἡ ἀλειία, καὶ ἰδίως ἡ τῶν θύννων, εἶναι πλουσία, ὅπως π.χ. εἰς τὸ Βυζάντιον, εἰς τὰ νομίσματα τοῦ ὁποίου ὁ θεὸς παρίσταται μὲ τρίαιναν καὶ θύννον⁴.

Παράλληλος πιθανῶς θὰ ἦτο καὶ ὁ τύπος Ποσειδῶνος μὲ δελφίνα, ἢ νεώτερος κατὰ τὸν Nilsson⁵.

Ἐκτὸς ὅμως βωμῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων, πολὺ δὲ συνηθέστερον, οἱ ἀλιεῖς ἀνέθετον τὰ ἐργαλεῖά των, τὰ δίκτυά των, ἢ καὶ τὸ ἀλιευτικόν των πλοιάριον· ὅχι δὲ μόνον εἰς τὸν Ποσειδῶνα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας θεότητας, ὡς λ.χ. εἰς τὸν Ἐρμῆν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιερῶντο δίκτυα⁶.

Γνωρίζομεν ἐπίσης, ὅτι οἱ ἀλιεῖς ἐπικαλούμενοι τὴν βοήθειαν τοῦ Ποσειδῶνος κατὰ τὴν ἀλειάν, διὰ νὰ μὴ καταστραφῶν τὰ δίκτυά των πρὸ πάντων, συνήθιζον νὰ προσφέρουν θυσίαν ὡς ἀπαρχὴν εἰς τὸν θεὸν τὸν πρῶτον ὑπ' αὐτῶν συλλαμβανόμενον ἰχθύν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θύννον, ἢ καὶ μέρος τῆς λείας των⁷.

Τῆς περιπτώσεως αὐτῆς, δηλαδὴ τῆς θυσίας ἰχθύων, ἔχομεν χαρακτηριστικώτατον

1 Πρβλ. καὶ A. Raubitschek, ἔ.ἀ. σ. 261 ἀριθ. 229: [τέ]νδε κόρον ἀνέθεκεν ἀπαρχὴν [Ἰσό]λοχος ἄγρας; ἐν οἱ ποτιομέδ[ον] χρ[ι]σοτρίαν' ἔπορεν.

2 Fouilles de Delphes, τόμ. III, σ. 1-3. Ditt. Syll.³, 18. Ἄ. Κεραμοπούλλου, Ὀδηγὸς τῶν Δελφῶν, σ. 96. Γιάννη Μηλιάδη, Δελφοί, σ. 43-44. Οὔτε ὁ καθηγητὴς Ἄ. Κεραμοπούλλου οὔτε ὁ Ἔφορος ἀρχαιοτήτων Γ. Μηλιάδης δέχονται τὴν αἰτιολογίαν τοῦ Παισανίου διὰ τὸ ἀφιέρωμα τῶν Κερκυραίων, πιστεύουν δὲ, ὅτι αἰτία τῆς ἀναθέσεως εἶναι πολεμικὴ ἐπιτυχία ἢ ἄλλη τις γενικὴ εὐδοκίμησις τοῦ ναυτικοῦ τοῦ Κερκυραϊκοῦ κράτους. Τόσον ὅμως ἢ Ἐλευσινιακὴ ἐπιγραφή ὅσον καὶ ἡ ἐπιγραφή τῆς Ἀκροπόλεως E.M. 6431 (A. Raubitschek, ἔ.ἀ. σ. 261 ἀριθ. 229) συνηγοροῦν νομίζω, ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ὑπὸ τοῦ Παισανίου λεγομένων.

3 Ἀθήναιος, Δειπν. VIII, 346c.

4 Ἰ. Ν. Σβορώνος, Νομισματικά Ἀνάλεκτα ἐν Α.Ε. 1889 σ. 78 ἀρ. 26. Martin Nilsson, Geschichte der griechischen Religion, σ. 422 κέξ.

5 M. Nilsson, ἔ.ἀ. σ. 423.

6 A. P. VI 11-16, 23, στίχ. 3, 24, 33, 69, 70, 90, 179 καὶ 187. Βλ. ἐπίσης W. H. D. Rouse, Greek Offerings, σ. 51 καὶ 71.

7 Ἀθήναιος, Δειπν. VII, 297e καὶ 303b. Βλ. ἐπίσης M. Nilsson, ἔ.ἀ. σ. 416-423. Φαίνεται δὲ ὅτι ὅχι μόνον ζῶντας ἰχθῦς ἀλλὰ καὶ ὁμοιώματα αὐτῶν προσέφερον εἰς τὸν Ποσειδῶνα, ὡς δεικνύει τὸ τμήμα χαλκοῦ ἰχθύος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΠΟΗΟΙΔΑΝΟΣ τὸ εἰρηθὲν εἰς τὸ Ἄμυκλαῖον (Wilhelm von Massow, Vom Amyklaion, Ath. Mitt. τόμ. LII [1927] σ. 63).

παράδειγμα τὸ τῶν Βοιωτῶν, οἱ ὅποιοι προσέφερον θυσίαν ἐκ τῶν περιφήμων ἐγγέλεων τῆς Κωπαΐδος. Ἴδου πῶς περιγράφει τὸ περιεργον τοῦτο βοιωτικὸν ἔθιμον, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τὴν θυσίαν ἰχθύων, ὁ Ἀθηναῖος: *Φησὶ γοῦν Ἀγαθαρχίδης ἐν ἕκτῃ Εὐρωπιακῶν τὰς ὑπερφνεῖς τῶν Κωπαΐδων ἐγγέλεων ἱερείων τρόπον σιεφανοῦντας καὶ κατευχομένους οὐλὰς τ' ἐπιβάλλοντας θύειν τοῖς θεοῖς τοὺς Βοιωτούς· καὶ πρὸς τὸν ξένον τὸν διαποροῦντα τὸ τοῦ ἔθους παράδοξον καὶ πυνθανόμενον ἐν μόνον εἰδέναί φῆσαι τὸν Βοιωτὸν φάσκειν τε διὸ δεῖ τηρεῖν τὰ προγονικὰ νόμιμα καὶ διὸ μὴ καθήκει τοῖς ἄλλοις ὑπὲρ αὐτῶν ἀπολογίζεσθαι. Οὐ γὰρ θαυμάζειν εἰ ἱερείων τρόπον ἐγγέλει θύονται, ὅποτε καὶ Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος ἐν τῷ περὶ λέξεως τοὺς ἀλίεας¹ λέγει θυσίαν ἐπιτελοῦντας τῷ Ποσειδῶνι ὑπὸ τὴν τῶν θύνων ὥραν, ὅταν εὐαγρήσωσι, θύειν τῷ θεῷ τὸν πρῶτον ἀλόντα θύνον, καὶ τὴν θυσίαν ταύτην καλεῖσθαι θυνναῖον. Καὶ τὰριχοι δὲ παρὰ Φασηλίταις ἀποθύνονται².*

Κατ' ἐπέκτασιν ὁμοῦ τῆς εἰς τὸν Ποσειδῶνα προσφερομένης θυσίας ἐθύνοντο ἰχθύες καὶ εἰς ἄλλας πλὴν τοῦ Ποσειδῶνος θεότητας — *θύειν τοῖς θεοῖς τὰς ἐγγέλει* λέγει ὁ Ἀθηναῖος — καὶ προφανῶς εἰς τὰς περισσότερον λατρευομένας ἐν ἐκάστῳ τόπῳ. Εἰς τὴν Ἄρτεμιν π.χ. ὁ Μῆνις ὁ δικτυοβόλος θύει *τριγλαν ἐπ' ἀνθρακιῆς καὶ φνκίδα³*.

Ἐνταῦθα ὅλως παρεμπιπτόντως σημειοῦμεν, ὅτι ἰχθύες τινὲς ἐθεωροῦντο ἱεροὶ καὶ οὔτε ἐτρώγοντο, οὔτε καὶ ἐθυσιάζοντο⁴, ἐνῶ ἄλλοι πάλιν ἐτρώγοντο μόνον ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, ὅπως π.χ. οἱ ἱεροὶ ἰχθύες τῆς λίμνης τοῦ Κουμουन्दούρου, τῶν ἀρχαίων Ρεϊτῶν, οἱ ὅποιοι ἐτρώγοντο μόνον ἀπὸ τὸ ἱερατεῖον τῆς Ἐλευσίνας, ἀπηγορεύετο δὲ ἢ βρωσίς των εἰς τοὺς κοινούς θνητούς⁵. Ἀντιθέτως οἱ ἱερομνήμονες, ἱερεῖς τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὰ Μέγαρα, δὲν ἐπετρέπετο νὰ τρώγουν κανενὸς εἶδους ἰχθύν⁶.

Ἐκτὸς ὁμοῦ τῆς καθαρῶς λατρευτικῆς σημασίας των ἢ ἀνάθεσις τοῦ βωμοῦ εἰς τὸν Ποσειδῶνα καὶ ἢ ἐπ' αὐτοῦ σπανία διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς — παρο-

1 Ὁ G. Kaibel, *Athenaei Naucraticae Dipnosophistarum* (Lipsiae 1875) VII 297 e, δέχεται τὴν διόρθωσιν τοῦ Wilamowitz *Aioléas* (Wilamowitz, *Antigonos von Karystos*, σ. 174). Βλ. καὶ S. Solders, *Die ausserstädtischen Kulte und die Einigung Attikas* (Lund 1931) σ. 7-8. Ἡμεῖς ὁμοῦ θεωροῦμεν ὀρθὴν τὴν γραφὴν τῶν κωδικῶν *άλιέας*.

2 Ἀθηναῖος, *Δειπν.* VII, 297 d καὶ e, VIII 364 e καὶ W.H.D. Rouse, ἔ.ἀ. σ. 51.

3 A. P. IV, 105. Ἐκτὸς ὁμοῦ τῶν θυσιῶν ἰχθύων εἰς θεότητας, ὡς εἰς τὸν Ἑρμῆν, τὴν Ἄρτεμιν, τὴν Ἐκάτην κ.ἀ. ἀναφέρονται θυσίαι ἰχθύων καὶ εἰς θανάτων ἡρώων, ἰδίως εἰς τὰς νήσους. Βλ. P. Stengel, ἔ.ἀ. σ. 123-124, τοῦ ἰδίου *Opferbräuche der Griechen*, σ. 197 καὶ ἰδίᾳ σ. 201.

4 Ὁ Πausanias λέγει (III, 21, 5), ὅτι εἰς τὰς παρὰ τὸ Γύθειον Αἰγίας, ὅπου λίμνη τοῦ Ποσειδῶνος καλουμένη καὶ ναὸς καὶ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, τοὺς ἰχθῦς δεδοικασιν ἐξαιρεῖν, τὸν θηρεύσαντα ἀλιέα γίνεσθαι λέγοντες ἐξ ἀνθρώπων. Παρόμοιον ἐπίσης παρὰ Πausanias (VII, 22, 4):

Ἐροσὸν γὰρ μὲν τῇ πηγῇ τὸ ὄνομα, τοὺς δὲ ἰχθῦς οὐχ αἰροῦσιν ἐξ αὐτῆς, ἀνάθημα εἶναι τοῦ θεοῦ νομίζοντες. Βλ. καὶ P. Stengel, ἔ.ἀ. σ. 123.

5 Πausanias (I, 38, 1): *Λέγονται δὲ οἱ Ῥεῖτοι Κόρης ἱεροὶ καὶ Ἀλήμητος εἶναι, καὶ τοὺς ἰχθῦς ἐξ αὐτῶν τοῖς ἱεροῦσιν ἔστιν αἰρεῖν μόνοις.* Παρόμοιον βλ. παρ' Ἀθηναίῳ (*Δειπν.* VIII, 346 d καὶ e): *Μνασείας δ' ἐν δευτέρῳ περὶ Ἀσίας φησὶν οὕτως. Ἐμοὶ μὲν ἢ Ἀταργάτις δοκεῖ χαλεπὴ βασίλισσα γεγονέναι καὶ τῶν λαῶν σκληρῶς ἐπεσταιηκέναι, ὥστε καὶ ἀπονομίσει αὐτοῖς ἰχθύν μὴ ἐσθίειν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν ἀναφύειν διὰ τὸ ἀρέσαι αὐτῇ τὸ βρῶμα. Καὶ διὰ τὸδε νόμιμον εἶμι διαμείνειν, ἐπὶν εὐξῶνται τῇ θεῷ, ἰχθῦς ἀργυροῦς ἢ χρυσοῦς ἀνατιθέναι· τοὺς δὲ ἱερεῖς πᾶσαν ἡμέραν τῇ θεῷ ἀληθινῶς ἰχθῦς ἐπὶ τὴν τράπεζαν ὀμοιοποιημένους παρατιθέναι, ἐφθούς τε ὁμοίως καὶ ὀπτούς, ὅς δὲ αὐτοὶ καταναλίσκουσιν οἱ τῆς θεοῦ ἱερεῖς... Ἡ δὲ γὰρ Ἀταργάτις, ὥσπερ Ξάνθος λέγει ὁ Λυδός, ὑπὸ Μόρῳ τοῦ Λυδοῦ ἀλοῦσα κατεποντίσθη μετὰ Ἰχθύος τοῦ υἱοῦ ἐν τῇ περὶ Ἀσκάλωνα λίμνη διὰ τὴν ἔβρον καὶ ὑπὸ τῶν ἰχθύων κατεβρώθη.*

6 M. Nilsson, ἔ.ἀ. σ. 423.

μοίου περιεχομένου ἐπιγραφαι δὲν διεσώθησαν ἄλλαι, ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν — ἔχουν καὶ ἄλλην δι' ἡμᾶς σπουδαιότητα: ἐπιβεβαιώνουν δηλαδὴ τὴν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος διενεργουμένην καὶ τότε ἐντατικὴν ἀλειάν, τὴν ὁποίαν ἐγνωρίζομεν μέχρι τοῦδε ἐξ ἄλλων πηγῶν. Περίφημοι λ.χ. κατὰ τὸν Ἀθηναῖον ἦσαν αἱ Ἐλευσινιακαὶ *ψητται*, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αἱ *Φαληρικαὶ ἀφύαι*¹.

Τόσον δὲ μεγάλη ἦτο ἡ κατανάλωσις ἰχθύων ἐν Ἐλευσίνι, ὥστε κατὰ τὰς Ἐλευσινιακὰς ἐορτὰς ἢ ἐπάργεια τῆς ἀγορᾶς ἐξησφαλίζετο δι' εἰσαγωγῆς ἰχθύων ἐκ τῶν γειτονικῶν μερῶν, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἐπιγραφή ρωμαϊκῶν χρόνων, διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ φιλαθήναιος καὶ μύστης αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἐπιτρέπει τὴν ἀτελῆ εἰσαγωγὴν ἰχθύων ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἐλευσίνα κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐορτῶν². Ἐξ αὐτοῦ δὲ κυρίως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος ἔχομεν μίαν ἰδέαν τῆς ὑπὸ τῶν Ἐλευσινίων καὶ τῶν παρεπιδημούντων ἐκεῖ ἐκάστοτε ξένων καταναλώσεως ἰχθύων, ὅπως ἀπὸ ἄλλας πηγὰς ἔχομεν σαφῆ εἰκόνα τῆς ἀφθόνου καταναλώσεως ἰχθύων ἐν Ἀθήναις, ἐν Βοιωτίᾳ³ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ποῦ ὅμως ἦτο ἰδρυμένος ὁ ἀναθηματικὸς αὐτὸς βωμός, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν.

Ὁ λίθος εὐρέθη, ὡς εἶπομεν ἐν ἀρχῇ, εἰς τὴν θέσιν, ὅπου τὸ ἐξοχικὸν κέντρον «*Ἐλευσίνα*». Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον ἐκεῖ νὰ ἦτο κτισμένος καὶ ὁ βωμός, εἰς τὴν θέσιν ἀκριβῶς αὐτήν, ἀπ' ὅπου ὁ κόλπος μᾶς παρέχει μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιότερας τοῦ θεᾶς, ἢ δὲ παραλία καταλληλοτάτη δι' ἀνέλκυσιν ἀλιευτικῶν πλοιαρίων καὶ ἀπλωμα δικτύων προσεφέρετο φιλόξενος εἰς τοὺς ταλαιπωρημένους ἀλιεῖς. Καὶ ἐκεῖ εἰς τὸν ἐπάκιον βωμόν των, ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς κοπιώδους καὶ ἐπικινδύνου ἐργασίας των, οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι ἐργάται τῆς θαλάσσης θὰ προσέφερον μετὰ πᾶσαν ἐπιτυχῆ ἀλειάν θυσίαν εὐχαριστήριον εἰς τὸν προστάτην των θεὸν τὸν πρῶτον ἢ τὸν ἐκλεκτότερον τῶν ἀλιευθέντων ἰχθύων.

Νὰ ὑπῆρχεν ἄρα γε ἐκεῖ πλησίον καὶ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος; Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς οὐδεμίαν πληροφορίαν μᾶς παρέχουν διὰ τὴν ὑπαρξίν ἱεροῦ τινος ἢ βωμοῦ τοῦ θεοῦ μεταξὺ Ἐλευσίνος καὶ Μεγάρων — ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς θέσεως αὐτῆς διήρχετο ἡ ἀρχαία ἀπὸ Ἐλευσίνος εἰς Μέγαρα ὁδός.

Καὶ τὸν μὲν βωμόν, ταπεινὸν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς κτίσμα, εὐρίσκομεν πολὺ φυσικὸν νὰ παρεῖδεν ὁ Περιηγητής. Προκειμένου ὅμως περὶ ἱεροῦ δὲν εἶναι τοῦτο ἐξ ἴσου πιθανόν.

Ἐν τούτοις μεταξὺ Ἐλευσίνος καὶ Μεγάρων ὁ Πausanίας ἀναφέρει μετὰ τοὺς τάφους τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας *μνήμα Ἀλόπης, ἣν τεκοῦσαν Ἰπποθόωντα ἐκ Ποσειδῶνος ἀποθανεῖν ἐνταῦθα φασιν ὑπὸ τοῦ πατρὸς Κερκύνος*⁴. Ἐπομένως δὲν εἶναι καθόλου πα-

1 Ἀθηναῖος, Λειπν. VII, 285e καὶ f καὶ VII, 330. Εἰς τὴν Ἐλευσίνα ἐτιμᾶτο ἰδιαίτερος ἢ τρίγλη, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Αἰλιανός (Περὶ Ζῴων, Θ, 51): *Τρίγλης πέρι ἀνωτέρω εἶπον ὃ δὲ οὐκ εἶπον, νῦν ἐρῶ. Ἐν Ἐλευσίνι τιμὰς ἔχει ἐκ τῶν μνομένων, καὶ διπλοῦς ὁ λόγος τῆς τιμῆς τῆσδε. Οἱ μὲν φασιν, ἐπεὶ τρεῖς τοῦ ἔτους τίττει ὃι δέ,*

ἐπεὶ τὸν λαγὼν ἐσθίει, ὅσπερ οὖν ἐστὶν ἀνθρώπου θανατηφόρος.

2 P. Graindor, Athènes sous Hadrien σ. 127-129.

3 Ἀ. Κεραμοπούλλου, *Μυκηναϊκά*, Α. Δ. τόμ. 4ος (1918) σ. 88-94.

4 Πausanίας, I, 39, 3.

ράδοξον, ἂν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐτιμᾶτο ἡ μήτηρ τοῦ ἐπωνύμου τῆς Ἴπποθοωντίδος φυλῆς ἤρωος, ἐλατρεύετο καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ποσειδῶν. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα εἶναι ἀπλαῖ ὑποθέσεις, ἔρευναι δὲ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν δὲν ἔγιναν μέχρι τοῦδε, μολονότι ὀλίγον ὑψηλότερον τῆς θέσεως, ὅπου εὐρέθη ὁ λίθος, σώζονται ἔχνη ἀρχαίων ἐρειπίων.

Μία δευτέρα ὑπόθεσις εἶναι, ὅτι ὁ λίθος δὲν εὐρέθη κατὰ χώραν, ἀλλὰ μετεφέρθη ἐκεῖ μεταγενεστέρως ἐξ Ἐλευσίνος, πάλιν ἴσως ὑπὸ ἀλιέων ἢ ναυτικῶν, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ, ἢ ἀφοῦ ἐχρησιμοποιήθη, ὡς ἔρμα τοῦ πλοιαρίου των. Πρᾶγμα ὄχι ἀσύνηθες. Διότι καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν διάταγμα τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ εὐρέθη εἰς δύο τμήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἐν Πειραιεῖ, ὅπου καὶ σήμερον ὑπάρχει, τὸ δὲ ἄλλο ἐν τῇ νήσῳ Τήνῳ, ὅπου προφανῶς εἶχε μεταφερθῆ ὑπὸ ναυτικῶν¹.

Ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως ταύτῃ θὰ πρέπη ἴσως νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ βωμὸς ἦτο ἰδρυμένος ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνος, πιθανὸν εἰς τὴν αὐλήν, πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Προπυλαίας Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ποσειδῶνος Πατρός. Γνωρίζομεν ἄλλωστε, ὅτι ὁ Ποσειδῶν εἶχε καὶ αὐτὸς τὴν θέσιν του μεταξὺ τῶν συλλατρευομένων θεαινῶν καὶ θεῶν εἰς τὴν Ἐλευσίνα, ἢ δὲ σπουδαιότης τῆς λατρείας του καταφαίνεται καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σωζομένων θεμελίων τοῦ ναοῦ του, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν μὲν εἰς ρωμαϊκούς χρόνους², ἀλλὰ μετὰ τὰς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν γενομένας ἐκεῖ ἀνασκαφικὰς ἐρεῦνας οὐδόλως ἀποκλείεται ἡ ὑπαρξίς καὶ παλαιότερου ναοῦ³.

Ἐκεῖ λοιπόν, ἀνάμεσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀφιερωμάτων τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ καὶ παρὰ τοὺς περὶ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος Πατρός μεγαλοπρεπεῖς βωμούς⁴, πολὺ πιθανὸν καὶ οἱ ἀλιεῖς τῆς ἐπιγραφῆς μας νὰ ἴδρυσαν τὸν ἰδικόν των ἀπέριττον βωμὸν εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐβοήθησεν εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ θράνιδος καὶ τοὺς ἀπήλλαξε τῶν καταστρεπτικῶν ἐπιδρομῶν τοῦ θαλασσίου αὐτοῦ ἐχθροῦ των.

Ι. ΘΡΕΨΙΑΔΗΣ

1 A. Wilhelm, Oest. Jahresh. XII, 1909, σ. 146. IG II² 1 103 καὶ P. Graindor, ἔ.ἀ. σ. 127 σημ. 5.

2 Ἄ. Ὁρλάνδου, Ὁ ἐν Ἐλευσίνῃ ναὸς τῆς Προπυλαίας Ἀρτέμιδος, Ἐλευσινιακά, σ. 209-223. Κ. Κουρουνιώτη, Ἐλευσίς, Ὁδηγὸς τῶν Ἀνασκαφῶν καὶ τοῦ Μουσείου, ἐν Ἀθήναις 1934, σ. 28-29.

3 Κ. Κουρουνιώτη, ἔ.ἀ. σ. 29. Τοῦ ἰδίου: Ἀνα-

σκαφαὶ ἐν Ἐλευσίνῃ, Π.Α.Ε. 1940 σ. 15 καὶ Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐλευσινιακῆς Θεησεύσεως, Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΕ' (1940) σ. 275-278.

4 Κ. Κουρουνιώτη, Ἐλευσίς, Ὁδηγὸς κλπ. σ. 28-29. O. Rubensohn Die Mysterienheiligthümer, σ. 106, σημ. 35.